

**R. P. Ioannis De Lvgo Hispalensis, E Societate Iesv, In
Collegio Romano eiusdem Societ. olim Theologiæ
Professoris, nunc S. R. E. Cardinalis, Disputationes
Scholasticæ, Et Morales, De Sacramentis in ...**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1652

5. Referuntur, & dissoluuntur argumenta contrariæ sententiæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82340](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82340)

Quicquid sit clusio ex natura ipsius gratiae, quae quidem ex se potest produci efficienter à solo Deo, à quo solo infunditur extra sacramenta; quando autem aliquis effectus ex se petit procedere ab aliqua causa, & non alia, non debemus invertere hunc ordinem sine urgenti necessitate, aut ratione; ideo enim non ponimus de facto speciem impressam ad visionem Dei, etiam si possibilis sit, quia nimirum visio ex natura sua petit procedere ab obiecto, & non à specie, quod obiectum est proportionatum, & potest concurrere se ipso. Alioquin si pro libito liceret addere eiusmodi miracula, posset aliquis dicere, animam Christi fuisse productam, non à solo Deo, sicut alia anima producuntur, sed etiam à B. Virgine concurrente simul ad creationem illius animae per potentiam obedientialem, tanquam instrumento Dei: hoc enim spectaret ad maiorem Virginis dignitatem; posset alius dicere, humanitatem Christi concurrens efficienter ad productionem gloriae omnium Beatorum, quia hoc pertineret ad maiorem Christi dignitatem; unde alius hoc extenderet ad B. Virginem, ut ipsa etiam instrumentaliter concurrens physicè ad producendam gloriam aliorum Sanctorum, quia hoc etiam redundaret in maiorem ipsius excellentiam: quae omnia longè absunt à veritate, nec debet concedi, sed singuli effectus dicendi sunt fieri ab iis causis, à quibus naturaliter petunt produci, ne fingamus absque necessitate miracula.

49.
Hic ratio
magis ponder-
is est in Ec-
clesia.

Quae ratio tanti ponderis est in Ecclesia, ut propter ipsam fuerit semper apud omnes indubitatum, substantiam panis, & vini in Eucharistia non solum desinere esse sub speciebus, sed omnino perire, nec manere in rerum natura, licet ex verbis consecrationis solum colligatur, sub iis speciebus non manere ulterius panem & vinum, sed corpus & sanguinem Christi; ex hoc tamen Ecclesia colligit, veramque substantiam perire & converteri in corpus & sanguinem Christi, quia nimirum non possent sine nouo miraculo manere absque suis accidentibus: miracula autem non sunt praesumenda, nisi probentur. Quod idem argumentum frequentissimum est ad plures alias conclusiones Theologicas probandas, & stabilendas. Cum ergo gratiam produci efficienter ab alio quam à Deo, esset magnum miraculum, & contra exigentiam ipsius gratiae, non est hoc affirmandum, nisi aperte rationes ad id cogant; quae tamen in praesenti nullae sunt, ut ex argumentorum solutione constabit, quae magis confirmabit, & comprobabit nostram sententiam.

SECTIO V.

Referuntur, & dissoluntur argumenta contrariae sententiae.

50.
Argumentum
primum sen-
tentiae affir-
mantis ex
Script. PP.
Concl.
Retorquetur
primo argu-
mentum.
Respondet
Suarez.

Præcipuum argumentum aduersarij desumunt ex autoritate Scripturae, Patrum, & Conciliorum, à quibus tribuitur sacramentis vera, & propria causalitas gratiae nostrae; quorum loca, & verba videri possunt apud Suarez in praesenti sect. 2. Hoc argumentum retorquetur multipliciter. Primum, quia Patres, & Concilia proculdubio loquuntur vniuersaliter de omni gratia, quae datur intuitu sacramentis; & tamen aduersarij fatentur, eam aliquando, & saepe, non causari physicè, sed moraliter, à sacramento; quando scilicet sacramentum propter obicem non dedit gratiam, quam dat postea ablato obice; tunc enim sacramentum, cum iam non existat, non potest eam physicè, sed moraliter causare. Respondet Suarez d. sect. 2. in solut. ad 3. quod loquutiones Patrum non intelliguntur de illo casu, sed solum,

P. Ioan. de Lugo de Sacramentis.

quando sacramentum existit; quando verò est iam transactum, non dicitur proprie causare gratiam, aut mundare animam, &c. Sed ex hac ipsa solutione retorquetur argumentum; quia Patres eodem modo dicunt, gratiam tunc fieri à Baptismo, praeterito, sicut quando fit à Baptismo praesente. Sic enim loquitur Augustinus lib. 3. de Baptismo c. 3. his verbis: *Tunc incipit valere idem Baptismus ad dimittenda peccata, cum ad Ecclesiam pacem venerint, non ut iam dimissa non retineantur, neque ut ille Baptismus quasi alienus, aut alius improbeatur, aut aliter tradatur, sed ut idem ipse, qui propter discordiam foris operabatur mortem, propter pacem intus operetur salutem* &c. Eodem modo loquitur Auctor sermonis de Passione Christi apud Cyprianum, ante finem: *Et licet indigni sint, inquit, qui accipiunt; Sacramentorum tamen reuerentia & propinquitatem ad Deum parat accessum, & ubi redierint ad cor, constat ablutionis donum, & reddit effectus munerum*, &c. Ecce eodem modo dicunt, Baptismus tunc operari gratiam, & salutem, gratiam esse effectum munerum, seu sacramenti praeteriti; & tamen haec omnia ab aduersariis intelliguntur de sola causalitate moralis; ergo de eadem possunt intelligi, quando loquuntur de effectu Baptismi praesentis; & quidem, qui dicit, Baptismus praeteritum operari salutem animae, ut dixit Augustinus, eo ipso dicit Baptismus mundare animam; mundare enim non est aliud, nisi operari animae salutem, ut constat.

Impugnatur.

Augustin.

Auctor ser-
monis de
Pass. Christi.

Secundò, retorquetur idem argumentum, quia Scriptura, & Patres eodem modo tribuant vim causandi utrique parti sacramenti, scilicet materiae, & formae. Sic enim de ablutione dicitur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, &c.* quia scilicet non sola verba, sed etiam aqua concurrunt: quod idem dici potest in aliis sacramentis; & tamen non semper potest in illis utraque pars concurrere physice: nam quando apponitur materia, nondum ponitur forma, sed postea, vel è contra; ergo tunc altera pars sacramenti operatur quidem gratiam, non tamen physicè, sed moraliter; quod sufficit ad verificanda verba Scripturae, & Patrum.

51.

Secundò res-
torquetur.

Tertiò retorquetur idem argumentum in aliis effectibus sacramentorum distinctis à gratia habituali, de quibus supra diximus, qualis est respectu Eucharistiae praeservatio à peccatis, seu auxilia specialia ad non peccandum, quae in Conciliis dicuntur simpliciter fieri à Sacramentis tanquam veri eorum effectus; & tamen id debet intelligi solum de efficientia morali, ut aduersarij fatentur, cum dentur, quando sacramenta iam non sunt: ergo eodem modo intelligi possunt, quando loquuntur de causatione gratiae habitualis.

52.

Tertiò respo-
ndetur.

Quartò retorqueri potest, quia eodem modo Scriptura, & Patres dicunt passim, sanguinem, & passionem Christi mundare nos à peccatis, iustificare nos, sanctificare nos, &c. quae omnia intelligi non possunt de causalitate physica, sed moralis; ergo eodem modo debent intelligi, cum idem dicunt de sacramentis, praesertim cum totam efficaciam sacramentorum explicant per hoc, quod sint plena sanguine Christi, quem in se continent quasi fontes Saluatoris, ex quibus cum gaudio hauriuntur aquae salutis. Cum ergo tota haec continentia, & virtus sanguinis Christi non sit physica, sed moralis, efficientia etiam erit moralis, ut sit proportio nata virtuti, unde oritur.

53.

Quartò respo-
ndetur.

Quintò, eodem modo sancti viri dicuntur operari miracula, dare sanitatem, restituere visum, &c. Quintò respondetur, quae tamen omnia moraliter solum faciunt suis precibus impetrantes: multo ergo magis sacramenta dici possunt operari salutem spirituales, & gratiam, quae

54.

Quintò respo-
ndetur.

quæ non solum habent congruitatem, sed conditionem, & efficaciam infallibilem (vt videbimus) ad ponendos suos effectus.

§ 5.
Sexto retor-
quetur.

Sexto; peccator suis delictis dicitur passim apud Scripturam, & Patres, causa suæ perditionis, & damnationis, afferre sibi mortem spiritualem, &c. quæ tamen non physice, sed moraliter operatur per meritum condigna supplicij; cur ergo non poterunt eodem modo loqui de sacramentis in ordine ad salutem.

§ 6.
Septimo.

Augustin.

Septimo, quia iidem Patres, vt declarent efficaciam physicam esse solius Dei, saepe pronunciant, Deum solum operari gratiam internam. Sic Augustinus. *epist. 23 ad Bonifacium*: *Aqua, inquit, exhibens extrinsecum sacramentum gratiæ, & Spiritus S. operans intrinsecum beneficium gratiæ, solvens vinculum culpæ, reconcilians bonum naturæ, regenerans hominem Christo.* & lib. 15. de Trinit. cap. 26. sic ait: *Neque enim aliquis discipulorum Christi dedit Spiritum sanctum; orabant, vt veniret in eos, quibus manus imponebant, non ipsi eum dabant.* Hieronymus in cap. 4. *Isaia*: *Ex hoc discimus* (inquit) *quod homo tantum aquam tribuat, Deus autem Spiritum sanctum.* Cyprianus *serm. de Baptismo Christi*: *Remissio* (inquit) *peccatorum siue per Baptismum, siue per alia sacramenta donetur, propria Spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficiencia priuilegium manet Verborum solemnitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus Apostolicis Sacerdotum ministerijs attributa, visibile celebrant sacramentum, rem vero sacramenti Spiritus sanctus format, & efficit.* Ambrosius 1. de sacram. cap. 5. *Aliud, inquit, est elementum, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio, aqua opus est, operatio Spiritus sancti est.* Sic loquuntur alij Patres, quorum verba difficilius multo explicantur ab aduersariis, quam quæ ipsi pro sua sententia nobis opponunt.

Hieronym.

Cyprian.

Ambros.

§ 7.
Difficile
quod dicit
Suarez.

Quod enim P. Suarez dicit, per has loquutiones solum negari sacramentis influxum physicum causæ principalis, non verò causæ instrumentalis, durissimum est, & videtur vim manifestam verbis adductis inferre, nam causæ instrumentali non ita vniuersaliter negaretur omnis influxus. Exemplum habemus in sententia ipsius Suarez, qui docet intellectum, & voluntatem ita concurrere cum habitibus infusis ad actus supernaturales, vt habitus sit causa principalis, intellectus autem & voluntas, quia concurrunt per potentiam obedientialem, habeant solum concursum causæ instrumentalis; & tamen nemo dicit, quod quando fit actus supernaturalis dilectionis Dei, voluntas nostra nihil agat, sed sola gratia Dei; hæc enim propositio damnatur in Tridentino sess. 6. cap. 5. & can. 4. ergo similiter falsum esset dicere, Spiritum sanctum solum efficere gratiam, sacramentum autem eam non producere, si tamen sacramentum concurreret physice, tanquam causa instrumentalis physica, & immediata; ergo Patres per illas loquutiones voluerunt procul dubio explicare veram causam physicam gratiæ, quæ est solus Deus, si ne vilo physico concursu ipsius sacramenti. Quare iuxta eorum mentem ab ipsismet declaratam, dicimus, quando dicunt, sacramenta esse causas gratiæ, loqui de causalitate moralis, quæ, in communi modo loquendi, appellatur simpliciter causalitas, vt constat ex omnibus exemplis supra adductis.

Idem ergo
Patrum stat
porius pro no-
stra sententia.

§ 8.
Instantia.

Diluitur.

Sed contra instant aduersarij, quia Patres extollunt, & mirantur omnipotentiam Dei resplendentem in hac operatione sacramentali. Si autem non physice, sed moraliter causant, nihil arguitur potentia: Deus enim, qui sine sacramentis potest producere gratiam, producit illam solus intuitu sacramentorum. Respondeo, in primis non adducuntur verba Patrum, nec designatur locus Deinde, si alicubi

ita loquuntur, merito id faciunt: in hoc enim opere apparet potentia Dei, non quia possit cum adiutorio concausæ debili producere gratiam, quam se solo posset producere (in hoc enim non argueretur potentia, quia plus est posse se solo id facere, quam cum conuersu alterius concausæ quantumcumque debilis: sed quia ex hoc ipso arguitur Deus summè potens, & nullius indigens adiutorij, cum vilissimis adeo instrumentis; vtatur ad tam mirabiles effectus operandos. Sicut infirma etiam, & stulta mundi elegit ad conuersionem mundi, vt hoc modo apparet potentia Dei, qui solus certe est, absque ministro, qui producit auxilia, & actus supernaturales in iis, qui conuertendi sunt, & ex infirmitate ministri arguitur magis, Deum esse, qui totum id peragit. Quod eleganter notauit Philo lib. 1. de vita Moysis, vbi quaerit, cur Deus tam vilibus animalibus vti voluerit in Aegypto, vt instrumentis suæ vindictæ? & respondet. *Homines, quando bella gerunt, auxilia sibi asciscere potentissima, quibus suam infirmitatem suppleant.* Deum verò omnipotentem, & nullius egentem opera, si quando vult tanquam instrumentis quibusdam vt ad exigenda supplicia, non valida eligere, quorum robur curat minime, sed vilia, paruæque infirmitate inuictis viribus. Sic in presenti ex infirmitate, & imperfectione sacramentorum magis arguitur potentia Dei, qui est auctor gratiæ producendæ, neque ad hoc indiget efficacia ipsius sacramenti.

Dices, Patres & Concilia simpliciter dicunt, sacramenta causare gratiam; ad hoc autem non sufficit mera causalitas moralis; nam homo generans hominem, licet dicatur causare vniionem animæ cum corpore, & causare dispositiones, non tamen dicitur simpliciter causare animam rationalem, quam physice non producit, sed anima dicitur creari, & fieri à solo Deo. Sic enim Machabæorum mater dicebat illis 2. Machab. cap. 7. *Nec enim spiritum, & animam ego donavi vobis, &c. Sed enim mundi Creator, qui formauit hominis naturam, & tamen genitor est causa moralis productionis animæ: mouet enim Deum, medijs dispositionibus, quas ponit in materia, vt producat animam, quæ informet illud corpus dispositum, & organizatum; ergo sola causalitas moralis non sufficit simpliciter ad denominationem causæ.*

Respondetur, causam moralem non esse causam physicam, atque adeo non esse in eo rigore causam, quo causa physica; dicitur tamen causa humano modo loquendo, sicut loquebantur Patres; sic enim B. Virgo dicitur causa, & Mater gratiæ, & Passio, ac crux Christi dicitur causa nostræ salutis; cum solum sint causæ morales. Homo autem non dicitur simpliciter causa animæ rationalis, seu producere animam; quia iuxta subiectam materiam id intelligitur de causalitate physica, quam habet circa vniionem, & dispositiones, & videretur tribuere homini idem genus causalitatis circa animam, quod habet circa compositum; ideo in illa, & aliis similibus materiis, quando loquimur vt physici, oportet explicare, de qua causalitate sit sermo. Vbi autem intelligeretur ex circumstantiis, non esse sermonem de causalitate physica, nec loquimur physice, posset simpliciter dici causa; sicut, qui mereretur incarnationem, diceretur simpliciter causa incarnationis, & qui mereretur creationem animæ, diceretur simpliciter causa illius animæ; tunc enim intelligeretur, non esse sermonem de causa physica, sed morali.

Porro in presenti materia facile intelligitur, sermonem non esse de causa physica, & strictè accepta; nam quoties agitur de cauendo effectu aliquo ordinis superioris, & ab illo obtinendo, non alligatur sermo

§ 9.
Instantia.

2. Machab.
cap. 7.

60.

Responso,
causa mora-
lis dicitur tan-
tum causa
humano mo-
do loquendo.

61.

Confirmatur
ulterius no-
stra doctrina.

fermo ad causam strictè acceptam, & physicam; sic enim dicimus communiter Sanctos operari miracula; quod tamen non intelligitur de causalitate physica, sed morali, quia agitur de effectu superante eorum vires, & ab alio agente superioris virtutis obtinendo. Cum ergo gratia sit effectus supernaturalis, sensus proprius in eiusmodi loquutionibus est de causalitate morali, & non de physica. Quamvis autem causa moralis non sit causa cum eo rigore, quo causa physica; non est tamen dicenda improprie, aut metaphoricè causa, sed proprie in latiori significatione, qua omnes vtuntur, quando aliquem dicunt esse causam alicuius effectus; prout omnes dicunt, peccata esse causam condemnationis, & punitionis, & alia eiusmodi.

62. *Instantia. Soluitur.*
Dices causa moralis est causa æquivalenter; ergo proprie non est causa. Respondeo, est æquivalenter causa physica, proprie tamen est causa, quia causa proprie physica, & causa æquivalenter physica, utraque in communi modo loquendi hominum appellatur proprie causa absque addito. Sicut peccatum originale, vel habituale, sunt etiam aliquid morale, quia æquivalent peccato personali, vel actuali; & tamen sunt proprie peccata, & non metaphoricè; licet non in illa stricta significatione, sed in latiori, recepta tamen communiter ab hominibus.

63. *Explicatur locus libri Machab.*
Verba denique adducta ex lib. Machabæorum, intelliguntur potissimè de causa libera, & operante per cognitionem, non verò de causa physica; nam in eisdem verbis soli etiam Deo tribuitur compactio membrorum, & organizatio corporis, quorum tamen parentes sunt causæ physica; sed quia hæc omnia sine scientia, & libertate faciunt, tribuuntur soli Deo. *Nescio, inquit, qualiter in vtero meo apparui, neque enim ego spiritum, & animam donavi vobis, & vitam; & singulorum membra non ego ipsa compegi: sed enim mundi Creator, qui formavit hominis naturam, quique omnium invenit originem, &c.* ubi non solum animæ, sed & ipsius unionis mater negatur causa; nam vitam, & animam tribuere, non est producere animam, sed eam corpori communicare; id tamen mater sibi negat, quia sine scientia id fecit: *nescio qualiter in vtero meo apparui*: sine scientia autem non potest dici simpliciter donum, quod libertatem sonat; ideo dicit, *neque enim ego vitam vobis donavi*, sed solus Deus, qui scienter id fecit, & omnium invenit originem. Sic etiam inspirationes, & gratias prævenientes dicitur Deus facere in nobis sine nobis, quia licet nostræ potentiæ concurrant physicè ad illos actus vitales, fiunt tamen sine libertate nostra, & ex sola liberalitate & libertate Dei.

64. *Sedulum argumentum contra nos, sumitur ex virtute formæ sacramentalis. Respondetur.*
Secundò arguunt contra nostram sententiam ex virtute formæ sacramentalis; nam Sacerdos dicens, *Ego te absolvo*, ut verè id dicat, oportet quod suis verbis producat gratiam, qua homo à peccatis liberatur; quia alioquin Sacerdos non solvit hominem, sed Deus solus, loquente Sacerdote. Respondetur facillè, requiri quidem quod Sacerdos suis verbis operetur gratiam, & remissionem peccatorum; non tamen requiri quod operetur eam physicè; sufficit si eam operetur moraliter; nam qui est causa moralis alicuius effectus, cum veritate potest dicere: *Ego cooperor hoc*. Neque enim minùs verè dicere potest Sacerdos: *Ego te absolvo*, & libero à reatu penæ, quàm ego te solvo à reatu culpæ, & tamen à reatu penæ non liberat physicè producendo gratiam, sed solum ut causa moralis; sicut in sacramento Ordinis verè posset etiam dicere Episcopus ordinans: *Do tibi potestatem offerendi sacrificium*, &c. licet non producat physicè, sed solum moraliter illam potestatem, ut constat. Non ergo significatur productio
P. Ioan. de Lugo de Sacramentis.

aliqua physica per illa verba, sed id, quod homines solent significare, quando dicunt: *Ego tibi remitto debitum, vel offensam*, scilicet cessione iuris ex parte sua, quod totum est morale, & non importat aliquam causalitatem physicam.

Tertiò arguunt, quia hæc efficientia physica multum conducit ad dignitatem sacramentorum legis Gratiæ. Respondetur, sicut non conducit ad dignitatem sanguinis Christi, quod fuerit causa physica nostræ salutis, sic nec hoc conducere quidquam ad dignitatem sacramenti: quid enim mea refert, quod gratiam meam physicè, vel moraliter producat, dum tamen eam infallibiliter causet? Certè æquè mihi vtile erit utroque modo, si gratia æquè perfecta utroque modo mihi datur: sicut si aliquis Sanctus miraculosè restituat visum cæco, parum curabit cæcus, quod solum sit causa moralis, vel quod concurrat etiam ut instrumentum physicum ad visum restituendum.

Quartò arguunt quia humanitas Christi operabatur physicè miracula per suas actiones, ergo & gratiam debet physicè operari per sacramenta, quæ (ut videbimus) sunt actiones ipsius Christi. Respondetur negando antecedens; sed licet id admitteretur de actionibus, quas Christus personaliter operabatur, non oportet id admittere de actionibus, quæ sunt solum moraliter actiones Christi, eò quod fiant ab eius ministris, & quæ sæpe sunt in se vitiosæ & peccaminosæ.

Quintò arguunt, quia si sacramenta non causant physicè gratiam, sed solus Deus ad eorum præsentiam, non essent magis causa gratiæ, quàm verba malefici habentis pactum cum dæmone sunt causa effectus mirabilis, quem dæmon operatur. Respondetur, differre in primis ex parte effectus; nam sacramenta ordinantur ad producendam gratiam supernaturalem; verba autem venefici ad effectum naturalem, differunt etiam ex parte virtutis, nam verba venefici nituntur pacto cum dæmone, qui solet, imò & deberet fallere fidem datam venefico; unde verba illa ex se non movent dæmonem, sed sunt mera conditio; quæ posita, dæmon propter alia motiva excitatur ad operandum: ut verba sacramentalia nituntur promissioni Dei, quæ deficere non potest, & habent ex se vim ad movendum Deum, ut mox videbimus, eò quod sint verba, & operationes Christi. Conveniunt tamen cum verbis magicis in eo, quod neutra habeant influxum physicum in effectum operandum.

Differentia inter Sacramenta vetera, & nova.

Sextò, & difficilius arguitur, quia si Sacramenta nostra non agunt physicè, sed solum moraliter, non viceatur differre à sacramentis antiquis, in quorum aliquibus conferebatur etiam gratia ex opere operato, scilicet in Circumcisione, & in sacramento legis naturæ instituto ad delendum peccatum originale saltem in parvulis: Concilia autem, & Patres volunt, nostra sacramenta in gratiæ causalitate differre ab antiquis, ut constat ex Tridentino sess. 7. can. 2. de Sacramentis, & ex Florentino in Decreto Unionis: ergo fatendum est, nostra sacramenta habere vim producendi gratiam physicè, quam vim sacramenta antiqua non habebant.

Bonaventura in 3. d. 1. dupliciter solvit hoc argumentum. Primò dicit, Deum non decrevisse infallibiliter dare gratiam cum illis sacramentis, quæ infallibilitas est in nostris sacramentis, & per hoc maxime differunt ab illis. Hoc tamen non satisfacit, quia si illa sacramenta verè conferebant gratiam, cit.

65.

Tertium argumentum ex dignitate. Respondetur.

66.

Quartum argumentum à simili. Respondetur.

67.

Quintum argumentum. Soluitur.

68.

Sextum & difficile potestur ex differentia nostrorum sacramentorum ab antiquis, præsertim à Circumcisione. Probatur ex Concilio Tridentino, & Concilio Florentino.

69.

Respondetur Bonaventuræ. Non satisfacit.

infallibiliter eam conferebant; quia alioquin manifestent abique villo remedio pueri illi, quibus applicabantur ad tollendum peccatum originale. Secundò responderet, differentiam esse, quòd nostris sacramentis plenius assistit Spiritus sanctus, & abudantior habetur gratia. Sed neque hoc satisficit; quia Concilia, & Patres non ponunt discrimen solum, sed cundum magis, & minus inter vtraque sacramenta, sed simpliciter, quoad dare, & continere gratiam.

70.
Respondet Durandus.
Impugnatur Primò.
Secundò.

Durandus aliter responderet, nostra sacramenta esse causas, sine quibus non confertur gratia; illa verò sacramenta non fuisse eiusmodi, quia sine illis, & aliis viis poterat conferri gratia. Sed neque hoc subsistit; primò, quia est contra mentem Conciliorum, quæ simpliciter dicunt, sacramenta legis veteris non causasse gratiam; deinde, quia neque etiam omnia nostra sacramenta sunt talia; neque enim omnia sunt necessaria ad habendam gratiam, imò nulum est necessarium in re, sed sufficit eius votum, quam necessitate habebant etiam sacramenta antiqua; Iudeus enim non poterat habere gratiam sine Circumcisione, aut eius voto.

71.
Posito ergo quòd Circumcisio conferret ex opere operato gratiam; Respondeo.

Omissis ergo aliis solutionibus, & admissio pro nunc quòd sacramenta legis antiquæ contulerint gratiam ex opere operato, de quo dicemus ex professo disputatione sequenti? Respondeo non oportere discrimen assignare ex eo, quòd alia causent physicè gratiam, & alia solum moraliter; nam licet neutra causent physicè, possumus dicere, nostra sacramenta esse veras causas morales gratiæ; sacramenta verò antiqua fuisse, non quidem causas, sed solum conditiones requisitas ad gratiæ collationem. In quo autem differat causa moralis à conditione, & cur nostra sacramenta sint, non solum conditiones, sed etiam causæ, non facile declaratur.

72.
In quo differat causa moralis à conditione, declaratur exemplo.

P. Vasquez in presenti c. 5. n. 91. postquam latè probauit, denarium plumbeum non esse causam moralem, sed conditionem, quæ posita, Rex vult soluere, quod promissit, habenti illud signum plumbeum, addit, sacramenta legis nouæ non esse huiusmodi, sed veras causas, quia non concurrunt reuocando in memoriam promissum, ac debitum, sicut concurrunt nummus plumbeus, vel chirographus; sed inducendo obligationem, atque ad eò mouendo Deum, ut gratiam conferat ratione primæ institutionis, & promissionis, quæ ut sub eorum conditione facta est, non, nisi ipsis positis obligat. Vnde S. Thomas in presenti art. 1. reicit illud exemplum denarij plumbei, & dicit non esse simile sacramentis, sicut etiam ob eandem rationem reicit exemplum baculi, libri, vel annuli, quibus vtitur Bernardus serm. de Cæna Domini; per quæ constituitur aliquis Abbas, Canonicus, aut Episcopus; hæc enim omnia sunt mera signa, non causæ potestatis.

73.
Illa tamen exempla non conueniunt omnino cum nostris sacramentis.

Ego quidem fateor, exempla illa non conuenire cum nostris sacramentis omnino, nec Bernardus iis voluit explicare causalitatem sacramentorum, sed solum requiri diuersitatem signorum pro diuersitate rerum significatarum, siue signum sit simul causa, siue non sit; annulus enim, baculus, & liber non causant potestatem, sed significant voluntatem tradentis, & potestatem quæ traditur; quare etiam si non interuenirent, posset dari eadem potestas, quæ per alia actionem traditur, & solum explicatur per exhibitionem illorum signorum; denarius etiam plumbeus est solum signum voluntatis, & ordinationis Regis, qui ordinauit dari pecuniam argenteam habenti tale signum: vnde ille neque est causa, neque etiam conditio in rigore, quia etiam absque illo Rex debet, & obligaretur ad soluendum, si aliunde constaret debitum; ad hoc autem solum deseruit de-

narius plumbeus, non ut Rex debeat, sed ut constet de debito. Quod idem potest dici de chirographo; aliquando enim neque est causa, neque conditio, sed merum signum debiti contractus; verò sacramenta antiqua, si necessaria erant ad gratiam, quæ in ipsis dabatur, non erant mera signa, sed conditiones; sacramenta autem nostra non sunt mera signa, nec conditiones, sed causæ; quia ipsa habent in se id, quod mouet Deum ad producendam gratiam.

Quod explicare soleo hoc exemplo: si Dominus, v. g. iubeat seruo, ut quoties audierit gallum cantantem, det Petro nummum aureum; tunc galli cantus erit mera conditio, non verò causa moralis nummi dandi; nam licet seruus non det nummum, nisi cantante gallo, non tamen mouetur à galli cantu, sed, posita illa conditione, mouetur à precepto Domini, quod solum est causa moralis. Sic se habebant sacramenta antiqua: Deus enim promiserat, positis illis conditionibus, dare gratiam propter merita Christi venturi, quæ merita, & promissio Diuina erant causa moralis mouens ad dandam gratiam; sacramenta verò erant mera conditio; neque ipsa habebant in se vim ad mouendū Deum, cum essent inania, & vacua elementa, prout appellatur ab Apostoli. Sacramenta autem legis nouæ sunt causæ morales, quia ipsa habent vim mouendi Deum: sunt enim actiones, & operationes Christi; quare sicut preces Christi mouebant Deum ad operandum miraculum: sic operatio sacramentalis habet eandem vim; omnia quippe sacramenta nouæ legis, à quocumque ministro fiant, sunt nomine Christi, qui operatur per illum ministrum, & vtitur illis rebus, & vocibus ad loquendum cum Deo, & petendum effectum sacramentalem; iuxta illud Pauli 1. ad Cor. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. de quo videri potest Augustinus tract. 5. & 6. in Ioan. & lib. 3. contra Cresconium c. 8. lib. 1. contra litter. Petilianæ c. 7. & lib. 3. c. 8. 49. & 55. & lib. 5. de Baptismo c. 14. ubi ponderat, Paulum aliquando vocare Euangelium suum, nunquam tamen appellasse Baptismum suum; quia, et si vtrumque munus faceret ut minister Christi, magis tamen specialiter intelligitur in sacramento operari ut minister Christi, & nomine Christi: & ideo nostra sacramenta dicuntur bursæ plenæ, quia continent valorem meritorum Christi, eò quòd sint actiones Christi, à cuius dignitate accipiunt dignitatem, & valorem ad impetrandum id, quod per illa Christus postulat: in sacramentis autem legis antiquæ, licet gratia (si quæ in illis dabatur) daretur etiam propter merita eiusdem Christi, ipsa tamen sacramenta non erant, nec poterant esse actiones Christi, qui cum nondum esset, non poterat habere ministros, qui eius nomine operarentur, & per quos ipse diceretur operari. Aliunde verò illæ actiones, etiam si fierent nomine Synagogæ, vel Ecclesiæ, non poterant ab illa habere vim ad impetrandam gratiam; nec Deus respiciebat merita illius ad eum effectum infallibilem ponendum; quare totum illud manebat intra terminos meræ conditionis. sicut galli cantus in exemplo posito ad dandam pecuniam ex visione Domini.

Contra hunc modum explicandi differentiam inter causam, & conditionem moralem, quo olim vsus sum, opponunt recentiores Theologi aliqua. Primum ea omnia, quæ nos appellamus conditiones, esse verè causas morales. Nam eorum positioni tribuitur effectus, & ab illa dicitur causari, hoc autem est causare moraliter, id est, æquiuenter causare. Secundò, quia non alia ratione, preces, & merita natura sua sunt causæ morales, nisi quia ex se habet vim

74.
Explicatur alio exemplo.

Applicatum exempla.

Ideo mouem Deum nostra sacramenta quia sunt actiones Christi.

1. Cor. 4.
Augustin.

75.
Contra hunc modum explicandi.

Secundò.

vim inflectendi per modum motui voluntatem alterius, vt causet, sed conditio etiam, non quidem ex se, sed ex promissione, aut voluntate alicuius, habet vim mouendi; ergo licet non ex se, ex promissione tamen vel voluntate habebat vim cauſandi moraliter. Tertiò, quia per positionem conditionis transit in absolutam voluntas, vel oratio, aut promissio sub conditione facta; ergo per illud cauſat effectum, per quod constituitur in ratione absolutæ; nam cauſat, & mouet vt absolutæ; ergo per conditionem ipsam, per quam constituitur in ratione absolutæ, constituitur etiam in ratione cauſæ moralis, & per consequens conditio illa est partialis saltem virtus, qua completur cauſa in ratione cauſæ moralis.

76. Hæc quidem probant, illas, quas dixi, conditiones, posse in latiori significatione appellari etiam cauſas morales, quatenus aliquo modo mouent ad operandum: loquendo tamen in rigore, & de re ipsa, negari non potest magna diuersitas in modo influendi, & mouendi, quem habent, ratione cuius non solent appellari cauſæ. Si enim Confessarius, v. g. imposuit penitentiam, vt singulis diebus festis huius anni adeat Xenodochium ad inseruiendum ægrotis, postea verò Episcopus præcipiat, vt dies alicuius sancti obseruetur eo anno tanquam festum, diuerso modo concurrunt, & mouent præceptum Confessarij, & præceptum Episcopi, vt penitens eat ad ministrandum infirmis; illud scilicet vt cauſa moralis, hoc verò vt conditio; quâ posita, mouet auctoritas Confessarij, qui solus est, qui id præcipit, & contra cuius solius obedientiam peccatur id omitendo, non contra præceptum Episcopi. Vtrumque quidem præceptum cognoscitur, sed diuerso modo: ratione cuius diuersitatis, alterum vocamus cauſam moralem, alterum verò conditionem: ne cogamur dicere, vltimum sumpſionem Eucharistiæ esse cauſam moralem gratiæ, sicut corpus Christi, ac per consequens esse partem sacramenti: quod idem de dispositione requisita, seu ablatione obicis in Baptismo, & aliis similibus Sacramentis dicendum esset, illam scilicet non esse meram conditionem, sed cauſam moralem gratiæ Sacramentalis; atque adeò fatendum esset, illam esse partem intrinsecam ipsius Sacramenti quæ & alia absurda vitantur, si dicamus, has non esse cauſas, sed conditiones morales ad gratiam producendam. Nam licet cognoscantur, & moueant, diuerso tamen modo: quæ diuersitas consistere videtur in eo, quòd non tam est id, quod mouet agens, quàm id, ad quod agens mouetur. Præceptum enim Confessarij, v. g. in casu posito est, quod mouet ad ministrandum infirmis diebus festis; præceptum Episcopi non mouet, sed ponit diem festum, & casum, ad quem mouet præceptum Confessarij; sicut qui est cauſa morbi, non mouet Petrum obligatum ad ministrandum infirmis, sed ponit infirmum, ad cui inseruiendum mouet Petrum obligatio, quam aliunde habet, ex præcepto, v. g. Confessarij. Est ergo illa conditio tenens se ex parte effectus, seu complens effectum ponendum: nam Confessarius præcepit illud complexum, scilicet, ministrare infirmis diebus festis: præceptum Episcopi ponit diem festum, vt possit esse illud complexum, ad quod ponendum mouet penitentem præceptum Confessarij. Sic poterat se habere Circumcisio, v. g. vt non moderet Deum ad dandam gratiam, sed completet id, ad quod Deus ex sua promissione mouebatur. Promississet quippe dare gratiam pueris circumcisis: Circumcisio esset tunc conditio ex parte passi complens casum, pro quo Deus ex promissione tenebatur, & mouebatur ad dandam gratiam, non à Circumcisione, sed à promissione ad dandam gratiam in Circumcisione.

Dices; si ego consulo Petro, quod vindicet se de iis, qui ipsi intulerint iniuriam, Petrus postea, iniuria accepta, mouetur quidem ad vindictam non solum à meo consilio, sed etiam ab ipsa iniuria; ergo iniuria non est mera conditio, sed cauſa etiam moralis, & per consequens, si peto, aut consulo, quòd ministret infirmis, infirmitas non erit mera conditio, sed motiuum etiam, & cauſa partialis moralis.

77. *Instantia.* Respondeo, Petrum posse dupliciter operari: primo, ex motiuo mei consilij, & ex motiuo etiam vindictæ, & tunc iniuria mouebit etiam, & erit cauſa moralis, & non mera conditio. Secundo, potest Petrus non operari ex motiuo vindictæ, sed solum, vt sequatur meum consilium; & tunc consilium erit tota cauſa moralis, iniuria verò erit mera conditio. Sic etiam possum consulere Petro, vt eliciat actum misericordiæ erga infirmos; & tunc non solum consulo ministerium externum, sed etiam, quòd illud exhibeat ex motiuo misericordiæ, atque adeò tunc remotè mouebitur à solo consilio meo, proximè verò mouebitur ab indigentia, & infirmitate ægroti: si verò solum moueatur à meo consilio, non eliciet actum internum misericordiæ, sed reuerentiæ erga mea consilia, & tunc infirmitas non erit motiuum, sed cauſa moralis, sed mera conditio; & hoc modo se habuisset Circumcisio: Deus enim moueretur solum ex sua promissione ad dandam gratiam pueris circumcisis.

78. *Instantia.* Dices iterum; si ego scio, Petrum habere præceptum occidendi omnes, quos inuenerit cum veste viridi, & ex industria dem Paulo vestem viridē, ego dicar cauſa moralis necis Pauli, & non solum præceptum, quod habebat Petrus ad occidendum indutos veste viridi; ergo qui circumcidebat infantem, sciens Deum ex promissione obligatum ad dandam gratiam infantibus circumcisis, dicitur etiam cauſa moralis illius iustificationis, & non mera conditio.

79. *Solutio.* Respondeo, posse quidem tunc me in alio sensu dici cauſam moralem necis Pauli; nam cauſa moralis aliquando dicitur illa, quæ humano modo mouet suadendo, petendo, consulendo, & determinat ad opus; & in hoc sensu ille non est cauſa moralis necis Pauli; aliquando verò cauſa moralis dicitur illa, quæ est cauſa imputatiuæ; hoc est, cui effectus imputatur ad culpam, vel penam, ed quod teneatur, v. g. impedire, & nō impediat; & in hoc sensu Petrus est cauſa moralis illius necis, hoc est, imputatiuæ. Adde, licet non teneatur impedire, potest tamen alio sensu dici cauſa moralis, si ex intentione illius effectus posuit talem conditionem; nam intentio determinata facit illum æquiualem cauſam: & in hoc etiam sensu circumcidens infantem ex intentione iustificationis illius, posset dici cauſa moralis illius iustificationis. Nullo tamē ex his modis Circumcisio ipsa posset dici cauſa moralis gratiæ: non enim esset cauſa primo modo, cum ipsa non esset oratio, & petitio Christi nomine facta, vt supra diximus; neque etiam secundo modo, cum ipsa non sit imputatiuæ cauſa iustificationis, vt constat: non enim tenebatur impedire iustificationem; nec denique tertio modo, quia licet circumcidens, aut procurans Circumcisionem infanti ex intentione iustificationis illius, posset in illo sensu dici cauſa moralis; circumcisio tamen ipsa nō posset in eo sensu dici cauſa moralis, quia ipsa de se non intenderet talem effectum, neque haberet ordinem ad illum; vnde in nullo sensu proprio diceretur cauſa moralis: posset tamen ita appellari (vt dixi) in sensu latiori, quatenus omne, quod qualitercumque mouet, potest dici, quod moraliter concurrat, extenso nomine cauſæ ad omne id, quod concurrat aliquo modo ad effectum.

80. Hinc iam ad argumenta illa facile respondemus. Ad primum dicimus, iis conditionibus tribui effectum diuerso modo ab eo, quo tribuitur præcepto, vel precibus, v.g. quia his tribuitur tanquam mouentibus, illis verò, vt constituentibus, & complenti id, ad quod causa moralis mouet, atque adeo renentibus magis se ex parte effectus, seu ex parte passi, quam ex parte efficientis.

81. Ad secundum. Ad secundum dico, conditionem illam non habere vim mouendi, sed solum ponendi id, ad quod preces, vel præceptum, aut consilium mouent, seu complendi casum, & circumstantias, in quibus mouent. Ad tertium concedo, per positionem conditionis transire in absolutam voluntatem, vel præceptum, aut orationem factam sub conditione: per hoc tamen nolumus significare, quòd illa moueat vt absoluta, sed solum quod perinde moueat, ac si esset absoluta: re tamen vera ipsa in se manet adhuc conditionata; & mouet vt verè est conditionata, & per id solum, quod habet vt conditionata: nam iussio, vel promissio, aut ratio conditionata mouet sufficienter ad ponendam rem, quando posita est conditio. Sic dicemus infra agentes de sacramento Pœnitentiæ, contractus conditionatos non inducere, obligationem tunc solum, quando ponitur conditio, sed antea fuisse iam inductam obligationem, ideoque non posse tolli obligationem illam, quantumcumque reuocetur voluntas ante conditionem positam, non tamen tenetur aliquis ex illo contractu ad ponendum effectum, antequam ponatur conditio; non quia non sit iam tota obligatio, sed quia tota illa obligatio solum est ad ponendum effectum, quando ponitur conditio: sicut qui hodie promittit dare cras librum, hodie quidem obligatur, non tamen obligatur ad dandum librum hodie, sed hodie est obligatus ad dandum cras, ita vt dies crastina nõ compleat, aut constituat obligationem, sed id, ad quod est obligatio. Sic qui promittit sub conditione, ab initio habet, & absolute habet obligationem, sed non ad faciendum absolute, sed ad faciendum sub conditione; ita vt conditio non constituat, aut compleat obligationem, sed sit quasi obiectum obligationis, & ideo solet appellari obligatio conditionata, scilicet ex parte obiecti, sicut scientia, qua Deus cognoscit futura contingentia sub conditione, appellari etiam solet scientia conditionata, non quia in se non sit absolute, antequam ponatur conditio, sed quia respicit obiectum sub conditione. Sic etiam promissio, & obligatio in se eadem est ante, & post impletam conditionem, & semper respicit idem obiectum sub conditione. Vnde meritò P. Thomas Sanchez lib. 4. in Decalog. c. 29. 99. cum aliis docet, posse Episcopum dispensare in votis conditionatis castitatis, v.g. vel alterius materiæ reuerentiæ, non minus post impletam conditionem, quam ante illam impletam. Cuius doctrinæ ratio debet hinc desumi, quia nimirum votum, & obligatio in se non variantur; quare sicut ante impletam conditionem illud non erat simpliciter votum castitatis, sed votum castitatis secundum quid, hoc est, sub conditione; sic post impletam conditionem votum non est castitatis simpliciter, sed secundum quid, scilicet sub conditione. Obligat quidem iam ad castitatem non minus, quam si fuisset absolutum, & ideo dicitur transire in absolutum; hoc tamen intelligitur æquiualeuter, quatenus ratione obligationis conditionatæ non minus sit ponendus effectus, quam si fuisset promissio absoluta: in se tamen semper manet eadem, & ideo dispensabilis ab Episcopo. Negamus ergo, conditionem complere in rigore loquendo, obligationem, aut promissio-

nem secundum eam rationem, secundum quam est causa moralis, & mouens; mouet enim solum secundum quod posita fuit; illa quippe obligatio, & promissio præterita mouet ad ponendum rem promissam, hoc est, effectum, quando ponitur conditio; ipsa verò conditio habet se ex parte effectus, non ex parte motui, vt explicuimus.

Obiiciunt rursus; quia si sacramenta nouæ legis causant moraliter, & mouent, quatenus sunt actiones & quasi preces Christi petentis per ministros suos, sequitur esse causas per accidens & improprie. Nam sicut eleemosyna exterior dicitur solum meritoria, & mouere Deum per accidens, & denominatiue ab actu interno, sic preces illæ, quæ ex se non mouent, sed prout denominant fieri nomine Christi per denominationem prouenientem ab imperio præterito, quo Christus substituit sibi ministros, non erunt causa, nec mouebunt nisi valde per accidens, & denominatiue.

84. Respondeo; quando dicitur actiones sacramentales non esse causas nisi denominatiue, posse esse æquiuocationem. Si enim sensus sit, illas actiones secundum se consideratas, & præscindendo ab eo, quòd fiant nomine Christi, non habere virtutem causandi; aut mouendi Deum, verum est: si autem sensus sit, ita totam motionem, & causalitatem prouenire à voluntate præterita Christi, vt ipsa etiam actio exterior sacramentalis non concurrat immediate partialiter ad causandum moraliter, & ad mouendum Deum, negandum erit. Et in hoc non est ad rem exemplum, quod afferitur de eleemosyna externa; nam ibi sola voluntas interna est, quæ mouet immediate Deum, & quæ meretur immediate præmium; actio verò externa solum denominatiue, quatenus est effectus illius voluntatis merentis, & facit vnum actum humanum bonum, integrum cum illa voluntate, quæ sola immediate meretur. At actio externa sacramentalis non ita se habet, sed ipsa etiam immediate mouet Deum. Aliud enim est loqui de actione externa in ordine ad merendum, aliud verò in ordine ad impetrandum. Meritum quidem non habet, nisi denominatiue ab actu interno, cui soli respondet immediate totum meritum, quia illi soli competit immediate libertas, & laudabilitas formalis. Ad hoc autem, vt actio externa possit etiam immediate deferuire ad impetrandum, non requiritur in ea libertas immediata: omnis enim illa actio, quæ apta est ad manifestandam voluntatem, & desiderium nostrum illi, à quo petimus, est apta ad impetrandum; nam manifestando desiderium petentis, mouet illum, à quo petimus. Quando ergo oramus Deum vocalibus precibus, meremur quidem immediate solum per actus bonos internos; impetramus verò per ipsam etiam orationem externam; nam licet Deus intueatur cor, & cognoscat desiderium internum; cognoscit tamen voces, quæ iterum idem desiderium manifestant, & mediis, quibus verè loquimur cum Deo; si ergo loquimur, ipse audit nos, & mediis vocibus percipit postulationem nostram; ergo potest ab iis etiam vocibus moueri ad concedendum quod petimus. Actiones ergo sacramentales sunt quasi voces externæ Christi, quibus mediis loquitur Deo per suos ministros, & manifestat illi suum desiderium habendæ gratiæ pro hominibus suscipientibus tale sacramentum; atque ideo licet illæ actiones non sint meritorie, sunt tamen imperatorie, non solum secundum se, sed prout procedunt à tali voluntate Christi, ita tamen vt ipsæ etiam actiones concurrant immediate, & moueant Deum ad dandam gratiam, quia ipsæ etiam actiones habent manifestatæ nouo modo voluntatem

Conditio se habet ex parte effectus non causa.

83. Obiectis.

84. Responso.

Actio externa sacramentalis mouet immediate Deum.

Actio externa non meretur immediate, sed impetrat.

82. Sanchez.

Ratio cur Episcopi possint dispensare in votis conditionatis castitatis.

Iunitatem Christi, quæ prius per tales actiones non manifestabatur.

85. *Obiectio vltima.* Obiiciunt vltimò; quia sacramenta vetera non minùs propriè erant loquutiones externæ Dei, & promissiones gratiæ, quàm sacramenta noua sint orationes Christi; Deus enim per illa sacramenta significabat exterius promissionem gratiæ, & ministris per illa sacramenta gratiam Dei nomine promittebant. Sed promissio Dei erat vera causa gratiæ promissæ: ergo sacramenta etiam vetera non minùs erant causa gratiæ, quàm sacramenta noua; si hæc dicuntur causa gratiæ per denominationem ab actionibus internis Christi.

86. *Responsio.* Respondeo, Sacramenta etiam antiqua fuisse quidem causas gratiæ, quàm promittebant; erant enim promissiones Dei, vt in superioribus ostendimus; promissio autem est causa mouens ad gratiam, quàm promittit. Cæterum sicut solum figurabant, & promittebant gratiam dandam in lege noua: sic solum sunt causa nostræ gratiæ; gratiam autem (si quæ in ipsis conferebatur) non promittebant; nec Deus, aut minister Dei nomine per sacramenta promittebat talem gratiam, cum ad hoc instituta non essent; sed, posito sacramento, Deus ex vi suæ promissionis præteritæ dabat gratiam, sacramento non se habente vt causa, neque vt motiuo, sed solum vt conditione complente casum, ad quem Deus gratiam promiserat modo suprà explicato.

87. *Aliud obijciunt.* Hæc sunt, quæ recentiores nostræ doctrinæ opposuerunt; pro eius tamen explicatione, restant duo, quæ vterius possunt obijci. Primum est, quòd licet operationes Christi, quando erat viator, essent meritoria, & haberent valorem infinitum: nunc tamen, cum non sit iam in statu merendi, potest quidem applicare nobis sua merita, non tamen potest mereri; atque ad eò eius operationes, siue fiant per ipsum Christum immediate, siue per eius ministros, non habent vim ad merendum; ac mouendum Deum moraliter, vt det gratiam; ergo erunt meræ conditiones, quibus positæ, applicentur nobis merita Christi præterita, quæ erunt causa moralis mouens Deum ad dandam gratiam.

88. *Responsio.* Respondeo, nos non dicere, quòd actiones sacramentales ita sint operationes Christi, vt per illas Christus mereatur gratiam, quæ datur suscipienti sacramentum: sed ita vt per illas quasi impetret à Deo illam gratiam. Ad hoc autem non debet attendi bonitas, quæ sit in ipsa actione præsentis, sed dignitas illius, qui petit, & petitio. Sicut in exemplo posito, iussio domini est causa moralis mouens seruum ad dandam pecuniam Petro; ad hoc autem non attenditur bonitas, aut meritum, quòd sit in ipsa iussione domini, sed dignitas domini seu titulus domini; & iussio ipsa præsens; iussio enim eius, qui est dominus, habet magnam vim ad mouendum. Sic petitio illius, qui est de nobis optimè meritis, habet magnam vim ad imperandum; fert enim secum omnia merita præcedentia. Christus ergo petens gratiam hominibus, eo ipso applicat sua merita, & facit, quòd petitio ipsa habeat maximam vim ad impetrandum, quòd petit: hanc enim vim experimur nos quotidie in precibus eorùm, quos vel amamus, vel reueremur, ita vt importunæ preces censeantur inferre vim, & preces eius, qui imperare potest, aliquo modo cogant; non quia moueamur à bonitate illarum precum, sed à precibus illius, qui bonus est, vel cui aliàs sumus adstricti. Vnde obiter aduerte, nec requirit in ipsis precibus libertatem formalem, aut proximam, sed sufficere remotam, quia non debet reddi præmium precibus, sed concedi postulatio petenti. Quare licet Christus nunc

non exerceret libertatem nouam circa actiones sui ministri, satis est, quòd substituerit illam sibi tamquam ministrum, & nūcium suum, qui eius nomine petat à Deo gratiæ per talem, vel talè actionem; hoc enim satis est, vt illa actio fiat nomine Christi petentis per illam talia dona, & per consequens habeat vim, quæ haberet, si fieret immediate ab ipso Christo.

89. *In actione sacramentali facta nomine Christi non meretur per illam, sed potius quasi nobis impetrat gratiam.* Dixi autem, Christum in actione sacramentali non mereri per ipsam, sed potius quasi impetrare nobis gratiam; vt præscindam ab illa quaestione, an nunc Christus, vt homo, oret Deum pro nobis; siue enim oret, siue non oret, certum est ipsum significare Deo id, quòd vult, ad hoc, vt Deus id faciat, & exequatur: illa autem significatio voluntatis siue dicatur oratio, siue non (de quo suprà tom. præcedenti disput. 27.) sicut potest fieri immediate ab ipso Christo, sic potest fieri per nūcium mediare, & hoc modo fit, quando ponitur sacramentum, quòd à quocumque ponitur, ponitur ab ipso, tanquam ministro Christi ad id deputato, vt nomine Christi significet Deo eius voluntatem de danda gratia tali subiecto.

90. *Instantia.* Dices, Christus ante suam mortem non solum posuit merita, sed applicuit illa determinatè pro gratia danda per sacramenta, & meruit determinatè, quòd daretur gratia in sacramentis, & hoc stabiluit cum Deo: nunc ergo non oportet mouere de nouo Deum, sed quasi illi reuocare in memoriam pactum suum, seu ponere sacramentum, quæ est conditio, sub qua fuerat stabilita gratia danda hominibus. Sicut si aliquis statueret cum amico, vt quoties à suo seruo fuisset petita pecunia, daret ei: tunc petente seruo, daret amicus, non propter petitionem serui tanquam causam, sed propter preces amici, & pactum factum de danda pecunia sub ea conditione, non enim moueretur aliter à petitione serui, nisi vt à conditione, cum iam esset sufficienter motus à petitione amici, & promissione sua.

91. *Diluitur.* Respondeo, pactum illud dupliciter potuisse fieri cum amico, primò, de danda pecunia, posita illa conditione serui petentis, secundò, de danda pecunia propter preces serui. Et quidem si hoc secundo modo fieret, non est dubium, quin preces serui postea essent causa moralis mouens ad dandam pecuniam, alioquin enim non satisficeret pacto de danda pecunia propter preces serui. Hoc autem modo meruit Christus in hac vita, & stabiluit cum Deo gratiam nobis dandam per sacramenta, scilicet, vt daretur, & vt daretur propter sacramenta, tanquam propter motiuum, & causam moralem. Similiter enim meruit nobis Christus in hac vita gratiam dandam habenti contritionem, & stabiluit eam infallibiliter dandam: & tamen non exclusit meritum congruum ex parte hominis; imò inclusit, & voluit, quòd daretur postea propter contritionem hominis, non solum tanquam propter conditionem, sed tanquam propter meritum congruum, ac per consequens causam moralem præmij. Sic etiam meruit Christus, & stabiluit cum Deo, quòd merita hominis iusti infallibiliter acceptarentur ad præmium; & quòd satisfactiones eiusdem hominis iusti acceptarentur infallibiliter pro debito pænæ temporalis: & tamen tam satisfactiones hominis iusti, quàm merita sunt non solum conditiones, sed causæ morales mouentes Deum de condigno ad extinguendum debitum pænæ, & ad dandum præmium gratiæ, & gloriæ. Potuit ergo similiter mereri Christus in hac vita gratiam dandam per sacramenta; ita tamen, vt non excluderet ipsa sacramenta à ratione motiui, sed potius includeret merendo, & statuendo, quòd daretur postea infallibiliter gratia propter ipsa sacramenta, tanquam propter motiuum.

Dices,

Gratia non tantum datur per sacramenta, sed etiam propter illa tanquam propter meritum.

92.
*Instantia.**Diluitur.*

Dices, repugnare quod detur gratia ex vi pacti præcedentis, & quod detur intuitu ipsius sacramenti; si enim mouetur Deus à pacto antea inito; ergo non mouetur à sacramento, nisi vt à conditione. Respondeo, non repugnare, vt constat ex exemplis adductis: ratio autem à priori est, quia prius pactum, & priora merita possunt non esse motiuum immediatum, sed mediatum volitionis, qua in exsecutione datur gratia. Sicut contingit in actu imperato: potest enim aliquis ex desiderio beatitudinis imperare sibi actum contritionis; tunc autem beatitudo est motiuum mediatum contritionis, immediatum verò est bonitas Dei, & malitia Diuinæ offensæ. Similiter si aliquis voueat actum misericordiæ; tunc motiuum immediatum misericordiæ erit honestas subleuationis proximi, mediatum verò cultus Dei, qui intenditur per votum. Item quando quis ex præcepto mouetur ad eliciendam contritionem, motiuum mediatum est honestas obedientiæ, immediatum verò est bonitas Dei, & malitia Diuinæ offensæ. Sic ergo, posito illo pacto Dei cum Christo, collatio gratiæ haberet pro motiuo immediato sacramentum, seu petitionem præsentem Christi per suum ministerium; pro motiuo autem mediato pactum præteritum, ex vi cuius obligatur Deus ad habendum alium actum, qui habeat pro motiuo immediato sacramentum. Nam sicut in exemplis positis interueniunt duo actus, vnus, qui sit imperans, alter, imperatus: primus habet suum motiuum, secundus autem habet aliud motiuum diuersum intrinsecum, licet intrinsecè sit propter motiuum imperantis; sic in præsentibus interueniunt duo actus Diuini, alter, qui sit quasi imperans, & quo, propter Christi merita, & petitionem priorem voluit Deus se obligare ad habendum alium actum, quo propter sacramenta, & propter petitionem futuram Christi continendâ in ipsis Sacramentis vellet dare gratiam: quare, posito postea sacramento, ex vi prioris voluntatis Deus debet habere secundum actum tendentem ad sacramenta, tamquam ad motiuum intrinsecum, ac per consequens sacramentum in collatione gratiæ non se habebit vt mera cõditio, sed vt motiuum intrinsecum, & vt causa moralis gratiæ. Sicut autem potuit Christus mereri in vita, quod postea daretur nobis gratia propter merita futura nostra, tamquam propter motiuum immediatum, sic potuit in vita mereri, quod postea daretur gratia propter petitionem futuram ipsius, tamquam propter motiuum immediatum, neque enim est maior repugnantia in eo, quod mereatur acceptari postea petitiones ipsius Christi, quàm quod mereatur acceptari postea merita, vel petitiones aliorum; sed potest gerere ipse Christus duplicem personam merendo in vita acceptionem, & exauditionem suarum precum futurarum, eodem modo ac posset mereri exauditionem & acceptionem precum nostrarum.

93.

In quo sensu sacramenta sint causa instrumentales.

Altera difficultas contra doctrinam nostram solutionis esse potest, quod ex ipsa videatur sequi, sacramenta non esse instrumenta, sed causas principales morales respectu gratiæ; nam in genere physico illud est causa principalis, quod operatur per virtutem propriam, illud verò est causa instrumentalis, quod non operatur per virtutem propriam, sed acceptam (vt supra insinuaui, & latius dixi in secundo Physicorum); sacramenta autem causant moraliter mouendo Deum ad dandam gratiam; & quidem mouent Deum immediatè per virtutem propriam, scilicet quatenus sunt operationes Christi per suos ministros; quare licet ipse minister possit dici instrumentaliter concurrere, quia operatur per virtutem, & auctoritatem non propriam, sed Christi, cuius est minister; sacramentum tamen, quod ex se continet, & habet esse operationem Christi, videtur concurrere, & mouere per virtutem propriam, & per consequens non instrumentaliter, sed principaliter; cum tamen à Tridentino sess. 6. cap. 7. Baptismus appelletur causa instrumentalis, & non principalis nostræ iustificationis, cui consonat Concilium Moguntinum cap. 11. his verbis: *Docent Patres, septem esse sacramenta diuinitus instituta, per quæ velut apta instrumenta atque remedia, sua gratia munera nobis impartitur Deus.*

P. Valquez in præsentibus num. 82. insinuat omnem causam impetramentem esse instrumentum morale respectu illius, à quo impetratur, qui dicitur causa principalis. Hic modus dicendi videtur nimis durus: nam eodem modo dicere posset, eum, qui consulit, vel qui imperat, esse instrumentum respectu illius, cui consulit, vel imperat. Sicut enim postulans mouet precibus, sic consulens mouet consilio, & imperans mouet imperio: hoc autem est contra omnes, qui eiusmodi certè appellant causas principales morales; imò Imperator dicitur causa principalis, Duces verò, qui eius præcepta exsequuntur, dicuntur instrumenta Imperatoris.

Facilius ergo in nostris principiis respondere possumus, & declarare, quomodo sacramenta sint causæ morales instrumentales. Diximus enim, instrumenta esse, quæ operantur non per virtutem sibi propriam, sed ab extrinseco acceptam; sicut malleus, vel serra operatur per impulsu ab artifice impressu; & calamus similiter per impulsu impressu à scriptore. Instrumentum ergo morale erit, quod operatur non physice, sed moraliter per virtutem similiter non propriam, sed ab extrinseco acceptam. Sic Vicerex, qui est causa moralis, operatur vt instrumentum Regis, & non vt causa principalis; quia nimirum virtus, qua mouet subditos, & auctoritas, qua operatur, non est propria illius, sed ipsi à Rege communicata, cuius ideo dicitur instrumentum: sic ergo sacramenta dicuntur causæ instrumentales morales, quia virtus, qua habet Baptismus, v.g. ad mouendum Deum, & ad causandam gratiam, non est propria ipsius Baptismi, sed illi ab extrinseco communicata, scilicet à Christo, qui substituit sibi hunc hominem vt ministrum in ordine ad hanc actionem, fecit, quod hæc actio sit actio ipsius Christi, & quod hic homo sit instrumentum Christi; quod quidem non habet hic homo, vel hæc actio ex se, sed ab extrinseco ex delegatione facta per Christum, atque ideo & hic homo & hæc actio id, quod operantur, dicuntur operari, vt causæ instrumentales morales, sicut instrumenta artificis ob eandem rationem dicuntur instrumenta in genere physico.

Dices; hinc sequitur, sacramenta esse quidem instrumenta respectu Christi, à quo habent illam virtutem, non verò esse instrumenta respectu Dei; non enim operantur, vt sunt actiones Dei, sed vt sunt actiones Christi, atque ideo falsum erit, Deum per sacramenta tamquam per instrumenta dare nobis gratiam; aut Deum vt sacramentis, quasi instrumentis ad dandam gratiam.

Respondeo negando sequelam; possunt enim sacramenta dici instrumenta Christi, à quo accipiunt auctoritatem, & vim mouendi, & cuius actiones censentur; possunt etiam dici instrumenta respectu Dei; nam Deus ipse est primus mouens, qui mouit humanitatem Christi ad hoc, vt his ministris, & his actionibus communicaret suam auctoritatem: quare sicut in genere physico globus plumbeus proiectus à sclopo, dicitur operari non solum vt instrumentum

Conc. Trid.

Concil. Mogunt.

94.

Valquez. *Doctrina Valquez nimis dura.*

95.

Respondetur ex nostris principiis. Quid sit operari instrumentally.

Res exemplum declaratur.

96.

Instantia.

Responsa.

instrumentum ignis, à quo accepit illum impetum, sed etiam vt instrumentum militis, qui primus applicuit ignem, vt communicaret globo illum virtutem: sic etiam sacramentum operatur non solum vt instrumentum Christi, à quo accepit illam vim, & auctoritatem, sed multo magis vt instrumentum Dei, qui applicuit, & mouit Christum, vt communicaret sacramento illam vim, & auctoritatem, quam habet.

97. *Aliter posset dici esse instrumentum Dei.*
 Posset aliquis dicere, alio etiam titulo sacramenta esse instrumenta Dei, quatenus scilicet habent à Deo infallibilitatem illam in causando; nam licet ex voluntate Christi habeant vim, & auctoritatem ad mouendum Deum, quatenus voluit illas esse actiones suas, posset tamen Deus non concedere gratiam, etiam posita illa actione Christi; nunc autem ex voluntate Dei habent efficaciam infallibilem ex promissione Diuina; quare ex hoc capite possunt dici operari per virtutem sibi à Deo tributam. Caterum hic modus explicandi non videtur solidus; quia in hoc sensu possemus etiam dicere, Christum ipsum fuisse causam instrumentalem nostræ iustificationis, quia scilicet non causauit illam, nisi in quantum habuit adiunctam voluntatem Dei acceptantis illa merita ad talem effectum; quod tamen videtur falsum. Ratio autem est, quia ad hoc, vt aliqua sit causa principalis in suo genere, sufficit, si ex se habeat virtutem aliquam saltem partialem, licet indigeat concursu alterius concusæ ad ponendum effectum: sic enim potentia est causa principalis visionis, licet indigeat concursu speciei, vel obiecti. Christus ergo, & eius merita, licet ad ponendum effectum indigeant acceptatione Dei, ex se tamē habent aliquam vim ad mouendum Deum, ratione cuius sunt causa principalis moralis: sic etiam sacramenta, licet ex acceptatione, & promissione Dei habeant infallibilitatem in operando, habent tamen ante illam acceptationem vim quamdam ad mouendum Deum, quatenus sunt actiones Christi, per quā vim, & auctoritatem mouent, & operantur, & ratione cuius virtutis possent dici causæ principales, si eam ex se haberent, & non acceptā ab extrinseco, vt explicuimus; quare facilius declaratur modo superius dicto, quo pacto cōueniat illis ratio instrumenti moralis, respectu Christi, atque etiam respectu ipsius Dei.

98. *Restat breuiter dicere de mente S. Thomæ in hoc puncto.*
 Multi enim dicunt, ipsum expressē posuisse causalitatem physicam gratiæ in sacramentis; in præsentī art. 1. in corpore, & art. 4. & q. 78. art. 4. Alij tamen dicunt, eum posuisse solum causalitatem moralem. Primò, quia in præsentī, d. art. 4. dicit, sacramenta concurrere per virtutem quandam spiritualem, quam habent, eodem modo, quo voces mouent intellectum ad percipiendum obiectum per virtutem quandam spiritualement, quam habent in se ad excitandum intellectum hominis, in quantum procedunt à conceptione mentis. Certum est autem, voces non deriuari ab intellectu loquentis aliquam virtutem spiritualement physicam, sed solum moralem fundatam in significatione & impositione hominum, quæ tota est aliquid morale. Ergo S. Thomas non vult aliquam virtutem spiritualement physicam esse in sacramentis, sed solum moralem deriuatam ex intentione Christi: neque enim de facto potuit ponere in vocibus accidens spirituale naturaliter inherens, cum id apud omnes naturaliter saltem repugnet. Secundo, ipse sanctus Doctor infra q. 64. art. 1. probat, Deum solum operari internum effectum sacramenti, quia solus Deus illabitur animæ, in qua ille effectus producit, & nihil potest operari, vbi non est: hæc autem ratio vniuersaliter pro-

bat de causa etiam instrumentali, quæ immediatè attingat effectum, imò multò minùs potest instrumentum agere in distans, quàm causa principalis; hæc enim operatur, media virtute vel instrumento; ergo S. Thomas non sentit, sacramenta esse instrumenta, quæ immediatè attingant physicè productionem gratiæ. Tertiò, in præsentī art. 5. dicit, virtutem, quam habent sacramenta, deriuari ab humanitate Christi, media eius passione; certum est autem, passionem non posse communicare physicè aliquam virtutem, cum non existat; ergo solum communicat moraliter illam virtutem, & per consequens communicat virtutem moralem, & non physicam, in sententia S. Thomæ. Ad loca verò in contrarium adducta, dicunt, ibi S. Thomam solum vel le, sacramenta esse instrumenta mediatè attingentia productionem gratiæ, quatenus produunt aliquid præuium requiritum ad productionem gratiæ, vt abluere corpus, vel profertre verba super materiam, vel aliud simile: in hoc enim videtur ipse constituere rationem instrumenti, vt probat latè Valquez 1. p. disp. 176. cap. 1. adductis multis eius locis; & potest confirmari hæc interpretatio ex verbis eiusdem S. Thomæ d. q. 78. art. 4. ad 2. vbi dicit, creaturam non potuisse assumi vt instrumentum ad creationem; posse tamen verba concurrere instrumentaliter ad conuersionem Eucharisticam; reddit autem rationem discriminis, quia in creatione non fuit aliquid extremum, in quod instrumentalis actio creaturæ posset terminari: ergo sentit, ideo verba concurrere instrumentaliter in Eucharistia; quia actio Sacerdotis, seu prolatio verborum potest versari circa aliquid, hoc est, circa panem, vel circa speciem, super quas proferuntur verba, quæ est actio præuiæ, & appellatur à S. Thoma actio instrumenti, ratione cuius dicitur concurrere instrumentaliter ad conuersionem; quia verò in creatione non præsupponitur aliquid, circa quod operetur creatura, ideo ibi non potest esse concursus instrumenti; non ergo agnoscit alium concursum immediatè terminatum ad ipsum effectum sacramenti. Vnde ipsi Thomistæ in hoc puncto diuisi sunt, & aliqui eorum negant sacramentis actionem physicam respectu gratiæ, Melchior Cano, & Martinus Ledesma, quos Valquez num. 74. existimat accepisse eam sententiam à Francisco Victoria nobili Thomistæ.

Posset adhuc obijci idem sanctus Doctor in præsentī art. 4. dicens, humanitatem etiam Christi esse instrumentum coniunctum in ordine ad gratiam, quæ datur per sacramenta; ipsum verò sacramentum esse instrumentum separatum; vbi non videtur loqui de causalitate morali, nam in genere causæ moralis humanitas Christi non est instrumentum, sed vera causa principalis meritoria; ergo si est instrumentum, debet id esse vt causa physica; ergo eodem modo debet accipi causalitas instrumentalis, quam tribuit sacramentis.

P. Valquez disp. 133. n. 42. dicit, ideo humanitatem Christi appellari à S. Thoma instrumentum coniunctum Diuinitatis, non quod physicè influat in nostram iustificationem, neque quia secundum se proximè sit instrumentum, sed quia meruit passione sua, vt sacramenta gratiam impetrarent, & ideo remotè potest dici instrumentum, quatenus operatio sacramentorum prouenit ab ipsa humanitate ratione passionis. Vnde infert, respectu gratiæ, quæ datur nobis extra sacramenta, humanitatem Christi, aut eius passionem nullo modo esse instrumenta, cum illa gratia proximè non causetur ab aliquo instrumento physico, vel morali, à quo humanitas, vel passio possit remotè denominari causans instrumentaliter.

Hæc

100.
Tertia ratio.

101.
Ad loca in contrarium adducta respondetur.

Thomistæ ipsi hac in re sunt diuisi.

Valquez.

102.
Obijciunt idē sanctus Doctor.

103.
Respondet Valquez.

104. *Hac explicatio non satisfacit; quia dare instrumentum virtutem, qua operetur, licet sufficiat, ut id, quod dat talem virtutem, denominetur remotè causans, non tamen ut denominetur instrumentaliter causans; alioquin etiam ipse Deus, qui dat virtutem instrumentis, denominaretur instrumentaliter causare; quod planè absurdum est, & nemo ita loquitur; ergo ex eo, quod humanitas Christi impetrauerit & dederit virtutem sacramentis, quæ sunt instrumenta, non ideo dicitur instrumentaliter operari per illa.*

105. *Respondeo igitur, humanitatem Christi appellari instrumentum coniunctum Diuinitatis in ordine ad nostram salutem; sicut manus, vel pes dicuntur instrumenta hominis ad operationes, quia in rigore humanitas Christi non est causa principalis etiam moralis nostræ salutis: causa enim principalis, ut dixi, operatur per virtutem propriam, quam habeat ex se: humanitas autem ex se non habet virtutem, nec proportionem cum nostra salute etiam per modum merentis; nam ad ipsammet operationes meritorias concurrebat solum ut causa instrumentalis, sicut nos concurremus ad omnes actus supernaturales, ut suppono: valorem item, & dignitatem, qua illa opera mererentur de condigno nostram salutem, non habebat illa humanitas ex se, sed acceptam à Deo per vniionem hypostaticam cum persona Verbi: unde nulla ratione dicitur propriè humanitas causa principalis nostræ salutis, sed causa instrumentalis, hoc est, operans per virtutem non sibi propriam, quam ex se haberet, sed acceptam à Deo supra eius exigentiam & proportionem. Unde diuerso modo loquendum est de Christo quoad hoc, aut de eius humanitate secundum se sumptam; nam Christus simpliciter, & absolute est causa principalis moralis, & meritoria nostræ iustificationis; quia Christus in concreto includit vniionem hypostaticam; ratione cuius humanitas habebat proportionem cum actibus supernaturalibus, quos eliciebat, & habebat valorem ad merendam de condigno nostram salutem; quare ut sic operabatur per virtutem propriam, quam ex se habebat illud concretum: humanitati verò secundum se neutrum erat debitum, vel proportionatum; atque ideo loquendo de humanitate secundum se, dicendum est, ipsam fuisse instrumentum coniunctum Verbi ad nostram salutem, prout loquitur S. Thomas.*

Humanitas Christi dicitur causa instrumentalis nostræ salutis; Christus tamen dicitur causa principalis.

106. *Idè cum proportionem dicitur de Passione Christi secundum se.* Quod cum proportionem locum habet in passione Christi, quæ similiter non dicitur causa principalis moralis, sed instrumentalis; quia illa passio secundum se non habebat proportionem cum nostra salute, cum secundum se esset passio, & mors naturalis; quare debuit accipere virtutem ex dignitate personæ patientis, quæ addidit vim vltra id, quod ex se habebat illa passio. Deinde etiam considerata illa passio prout liberè oriebatur à voluntate supernaturali, qua humanitas Christi illam volebat, nec sic habebat ex se condignitatem ad promerendam nostram salutem, nisi acciperet hunc valorem ex dignitate personæ, ut diximus; quare utroque modo passio ipsa debet dici concurrere instrumentaliter, hoc est, per virtutem, quam ex se ipsa non habebat, sed aliunde accepit à Deo; & in hoc sensu tam humanitas Christi, quam eius passio dicuntur verissimè instrumentum Diuinitatis.

SECTIO VI.

Utrum Sacramenta conferant gratiam in tempore, vel instanti, quo perficiuntur.

107. **N**on agimus de gratia sacramentali, prout dicitur auxilia gratiæ actualis ad peculiare effectus:

hæc enim auxilia non oportet, quod dentur tunc, quando sacramentum confertur, vel perficitur, sed tunc quando adest occasio, & opportunitas operandi. Difficultas est solum de gratia habituali, & de characteris; hi enim effectus dantur tunc, quando fit, vel recipitur sacramentum; & eadem quæstio est de conuersione Eucharistica, quæ fit per verba consecrationis; nam eadem est ratio de illa, quoad hoc, ac de productione gratiæ vel characteris. Oritur autem tota difficultas ex principiis Philosophicis iuxta communem sententiam de compositione temporis, & motus ex partibus diuisibilibus in infinitum, siue actu distinctis, siue solum in potentia; quoad hoc enim parum refert illa diuersitas. In sententia autem eorum, qui componunt tempus ex solis instantibus finitis immediatis, nulla est in hoc puncto difficultas; nam illi consequenter dicunt, gratiam conferri in illo instanti, in quo vltima syllaba, v.g. verborum incipit intrinsecè esse prolata, ita ut faciat perfectum sensum: cum enim in ea sententia tempus constet ex meris instantibus finitis, necesse est venire ad aliquod instans, in quo verba sint iam prolata perfecte, cum antea non essent, & tunc sacramentum habet suum effectum. In sententia verò communi difficultè explicatur; nam in ea sacramentum, sicut & alia entia successiua, debet absolui, & desinere per primum non esse, ita ut in instanti terminatio verum sit; nunc sacramentum non est, immediatè antea fuit: in eo autem instanti non potest produci gratia, quia iam tunc non est sacramentum, sed fuit: sacramenta autem dant gratiam, quando sunt, sed neque in tempore antecedenti potuit dari gratia; tum quia gratia est res permanens, quæ tota simul producit, & incipit per primum sui esse, atque ad id in instanti intrinsecè: tum etiam quia si produceretur in tempore, daretur antequam absolueretur tota forma sacramenti; nam diuidendo illud tempus, quo datur gratia, in duas partes, in priori parte nondum erat posita tota forma; quia iam esset contra id, quod supponitur; & tamen in illa parte iam est gratia producta.

Propter hanc difficultatem multi sunt modi sentiendi in hoc puncto. Primus est, gratiam conferri in tempore non determinato, sed indeterminato ante illud instans terminatiuum; ita ut nulla pars illius temporis assignari possit, in qua tota fuerit gratia, sed in minori & minori, sed tamen ante vltimum instans.

Hæc sententia reicitur ab omnibus, & merito, quia præ se affert intelligibilitatem, maxime si sacramenta causent physicè gratiam: nam id, quod est vera causa physica gratiæ, debet esse aliquod determinatum, & cognoscibile à Deo ad hoc, ut possit cum illa causa concurrere ad effectum producendum. Sed licet sacramenta causent solum moraliter, est eadem repugnantia ex parte ipsius gratiæ; repugnat enim, quod aliquid incipiat existerè à parte rei, & quod Deus non videat determinatè, quando transit de non esse ad esse, sed solum sciat in consilio, intra hanc horam, v.g. incepisse, non tamen quando determinatè incipit: ipse enim effectus non potuit incipere nisi determinatè, existit quippe in aliqua parte, & non in omnibus; ergo sunt aliqua partes, in quibus non existit; ergo Deus potest illas partes discernere, & distinguere, licet nos non possimus.

Dicunt, non repugnare illum modum incipiendi in tempore indeterminato: nam si Deus præcipiat aliquid, quod eliciat actum dilectionis ante vltimum instans horæ, seu ante instans A, in quo debet mori; tunc hic homo, si non diligat ante mortem, peccat, & perdit gratiam: hoc autem peccatum debet incipere

Hic tantum est quæstio de gratia habituali & de characteris.

Unde oritur difficultas. Sententia de finitis instantibus soluit totam difficultatem.

Sententia communis difficultè explicatur.

Proponitur difficultas.

108. *Primus Respondendi modus.*

Rejicitur.

109. *Dicunt isti non repugnare aliquid incipere in tempore indeterminato.*